

Ornitološka opažanja iz osrednje Makedonije

Ornithological observations in Central Macedonia

MILAN VOGRIN

UVOD

Članek prikazuje nekoliko neobičajen zapis o opazovanju ptic. Ptice je namreč opazoval vojak, ki je v tem času služil domovini v naši verjetno ornitološko najbolj pisani republiki – Makedoniji.

OPIS OBRAVNAVANEGA OBMOČJA

Gre za področje, ki se razteza od SZ (Skopje) do SV (Strumica) te republike. Področje bi najlažje omejili z naslednjimi večjimi mesti: Skopje–Kumanovo–Štip–Strumica–Valandovo–Negotino–Titov Veleš–Skopje. Tako dobimo nekakšen četverkotnik, ki se z eno stranico naslanja na reko Vardar. Reka Vardar je bila tudi SZ do S meja opisanega področja. Zaradi boljše orientacije in predstave pa bom navedel še posamezne lokalitete, datume opazovanj, skupno število dni opazovanj in kvadrant v UTM mreži 50×50 km.

1. Skopje: vse druge dni (razen julija); EM2

2. Sk. Petrovac–Jurumleri: 18. 12. 88, 4. 2. 89, 15. 2. 89, 10. 5. 89 = 4 dni; EM2

3. Stenkovac: 26., 27. 1. 89, 13. 4. 89; = 3 dni; EM2

4. Batince: 26. 10. 88, 8. 2. 89, 1. 4. 89, 9. 4. 89, 17. 4. 89, 7. 8. do 10. 8. 89 = 8 dni; EM2

5. Šupli kamen: 11. 8. do 22. 8. 89 = 11 dni; EM3

6. Konačke planine: 7. 3. do 11. 3., 22. 5. do 3. 6., 7. 6. do 17. 6., 29. 8. do 4. 9. 89 = 32 dni; EM4/E3

7. Ovče polje (Sv. Nikole–Kadrifakovo): 23. 8. do 27. 8. 89 = 4 dni; EM4

8. Otovica–Vetrsko–jezero Mladost: 14. 2. 89, 9. 9. 89 = 2 dni; EM4

9. Sofilari–Lakavica: 28. 8., 4. 9. do 8. 9. 89 = 5 dni; FM2

10. Strumica–Strumiško jezero: 9. 9. 89 = 1 dan; FL 1

Teren je pretežno hribovit z nadmorsko višino 250–834 m. Večji reki sta Vardar in Pčinja. Področje po vegetaciji sodi v Egejski submediteran. Značilno rastlinstvo za to področje so puhasti hrast, črni gaber, cer, črničevje, zelenika. Gozdovi so degradirani v grmičevje, ki bolj ali manj prehaja v pašnike, ponekod tudi kamnite. Predvsem v dolini reke Vardar uspeva tudi topol. Veliko je tudi vinogradov in napol divjih sadovnjakov. Ponekod (Ovče polje, Konačke planine) se pojavlja travnata stepa.

METODA IN MATERIAL

Opazovanja zadevajo obdobje od 17. 9. 88 do 16. 9. 89, razen meseca julija. Običajno sem opazoval s prostim očesom, večkrat pa sem uporabil tudi vojaški daljnogled 8×30. Nekatero vrsto sem določal tudi po petju.

Kadar določena vrsta ni bila opazovana na vseh lokalitetah, sem zraven dodal tudi lokaliteto in datum, če je bila vrsta opazovana manj kot trikrat. V primeru, ko je bila določena vrsta opazovana v gnezditvenem obdobju, sem pripisal tudi status.

REZULTATI

Tachybaptus ruficollis – mali ponirek je bil opazovan od novembra do januarja v središču Skopja na Vardarju in na Pčinji v decembru. Opazovani do 4 ex.

Phalacrocorax carbo – velikega kormorana sem zasledil 25. 12. 88 (ca. 40 ex) v Skopju, ko so leteli po Vardarju navzgor.

Phalacrocorax pygmeus – pritlikavega kormorana sem na svoje veliko presenečenje zasledil v skopskem živalskem vrtu. Dva (2) mladostna osebka sta 6. 3. posedala na drevju ob manjšem ribniku.

Ardea cinerea – VG, siva čaplja je bila opazovana čez vse leto na večini lokalitet.

Egretta garzetta – mala bela čaplja je bila opazovana na Pčinji pri Šuplem kamnu od 11. 8. do 19. 8. Zasledil sem do 12 ex.

Ciconia ciconia – G, 10. 5. 89 sem JV od Skopja (Sk. Petrovac – Jurumleri) zasledil pet (5) zasedenih gnezd bele štoklje v medsebojni razdalji 30 m. Od tega sta bili dve (2) gnezdi na drevesu, tri (3) pa na električnih drogovi.

Anas platyrhynchos – mlakarico sem zasledil le v avgustu na Pčinji – Šupli kamen.

Anas querquedula – tudi regljo sem zasledil na istem mestu 14. 8. 89 (1).

Pernis apivorus – VG, sršenar je bil opazovan na Konačkih planinah in v Šuplem kamnu.

Neophron percnopterus – G, egiptovski jastreb je bil opazovan na Konačkih planinah in v Batincih 7. 9. 89 (1 ad.). Na Konačkih planinah precej številni in pogosti.

Gyps fulvus – G, beloglavi jastreb je bil opazovan na Konačkih planinah, kjer je pogost in številni, ter 27. 8. 89 (2 ad.) v Sv. Nikoli.

Circaetus gallicus – VG, kačar je bil opazovan le na Konačkih planinah, kjer tudi verjetno gnezdi.

Accipiter gentilis G, kragulj je bil opazovan na vseh lokalitetah.

Accipiter nisus – VG, skobec je tukaj precej redka ujeta.

Buteo buteo – VG, navadna kanja je bila opazovana na vseh lokalitetah.

Aquila species – orel je bil opazovan 22. 5. 89 (1) na Konačkih planinah.

Falco naumanni – G, 17. 6. 89 sem na Konačkih planinah našel manjšo kolonijo južne postovke s tremi (3) pari. Gnezdišče

je bilo na skalni polici v strmi steni na višini ca. 35 m.

Falco tinnunculus – G, navadna postovka je običajna in pogosta vrsta.

Falco vespertinus – MG, rdečenoga postovka je bila opazovana 22. 5. (samica) na Konačkih planinah.

Falco subbuteo – G, škrljančar je bil opazovan na vseh lokalitetah od aprila do avgusta.

Perdix perdix – G, jerebica je bila opazovana v Batincih in Ovčem polju.

Coturnix coturnix – prepelica se je oglašala v Šuplem kamnu v avgustu.

Gallinula chloropus – G, 16. 8. 89 je bila ob Pčinji (Šupli kamen) v manjšem močvirju opazovana mladostna zelenonoga tukalica.

Charadrius dubius – mali deževnik je bil opazovan v avgustu na prodiščih Pčinje.

Charadrius alexandrius – beločeli deževnik je bil opazovan na istem mestu 12. 8. 89 (1).

Scolopax rusticola – sloka je bila zabeležena le 7. 11. 88 (1), ko sem jo splasil z vlažnega travnika v skopski kasarni.

Tringa totanus – rdečenogi martinec je bil zabeležen 13. 8. 89 (1) ob Pčinji v Šuplem kamnu.

Tringa nebularia – zelenonogi martinec je bil opazovan 11. in 18. 8., obakrat po en (1) osebku ob Pčinji.

Tringa ochropus – pikasti martinec je bil zabeležen v decembru 88 na Pčinji (2 ex.) pri Donjih Konjarih, kjer je prezimoval, in v avgustu pri Šuplem kamnu.

Tringa hypoleucos – mali martinec se je zadrževal v avgustu na Pčinji, ter 10. 9. (1) v Batincih.

Larus ridibundus – rečni galeb je bil opažen v novembru 88 v Skopju (1 ex. – 1 juv.) in avgusta na Pčinji (3 juv.).

Larus canus – sivi galeb je bil opazovan 6. 11. 88 (2 ad.) in 9. 1. 89 (2 juv.) obakrat v Skopju.

Columba palumbus – G, opazovan na

vseh lokalitetah. 17. 8. 89 najdeno gnezdo z lupinami – Šupli kamen.

Streptopelia decaocto – G, turška grlica je pogosta vrsta. 23. 4. in 5. 8. 89 najdeni gnezdi v Skopju.

Streptopelia turtur – G, divja grlica je bila opazovana na vseh mestih.

Cuculus canorus – G, kukavičino zvonko oglašanje sem slišal na vseh mestih.

Otus scops – G, velikega skovika sem prvič slišal 1. 4., potem se je oglašal vse do septembra. Slišal sem do tri (3) osebke hkrati. Razen v Skopju sem ga 10. 9. (1 ex.) zasledil tudi v Batincih.

Athene noctua – G, čuk, slišal sem ga na vseh mestih in čez vse leto, tudi do tri (3) osebke hkrati.

Caprimulgus europaeus – navadno podhujko sem opazoval le 18. 8. (1 ex.) pri Šuplem kamnu.

Apus apus – G, črni hudournik je bil opazovan na vseh lokalitetah.

Alcedo atthis – vodomec je bil opazovan v decembru 88 na Pčinji (Donje Konjare) in v avgustu, prav tako na Pčinji v Šuplem kamnu.

Merops apiaster G, čebelar je bil opazovan od maja do avgusta, in to celo v centru Skopja. V avgustu sem večkrat videl jate s ca. 100 ex. 30. 5. 89 sem na Konačkih planinah opazoval par pri kopanju rova. Naslednji dan je bil rov dolg 30 cm. 23. 8. 89 pa sem pri kraju Sv. Nikole naletel na čudovit prizor. Našel sem namreč steno, visoko ca. 10 m, na njej pa naštel 180 letos uporabljenih rogov, poleg tega pa še ca. 100 nezasedenih. 17. 8. 89 pa sem na Pčinji (Šupli kamen) opazoval, kako nekateri še krmijo nespeljane mladiče.

Coracias garrulus – G, zlatovranka je bila opazovana od maja do avgusta na večini omenjenih lokalitet. Na Konačkih planinah, kjer ni primernih dupel, prav tako pa ne zgradb za gnezdenje, verjetno gnezdi v opuščeni rovi čebelarja.

Upupa epops – G, smrdokavra je bila

opazovana od aprila do avgusta, tudi v središču Skopja. Na Konačkih planinah sem opazil, da gnezdi v opuščeni rovi čebelarja. 8. 6. 89 sem opazil, kako je ena priletela do rova in po krajšem oprezanju smuknila vanj.

Yinx torquilla – vijeglavko sem zasledil le 13. 8. 89 (1) v Šuplem kamnu.

Picus canus – siva žolna je bila opazovana le v Skopju, in to le jeseni 88.

Picus viridis – G, zelena žolna je bila zabeležena na vseh mestih. 23. 8. 89 v Šuplem kamnu; opazovana odrasla s 3 mladiči.

Dendrocopos major – VG, veliki detel, viden le poredkoma v Batincih, Skopju in Lakavici.

Dendrocopos syriacus – G, sirski detel je bolj pogost kot veliki. Opazovan na vseh mestih. 3. 7. 89 v Skopju najdeno zasedeno duplo.

Calandrella brachydactyla – VG, kratkoprstega škranca sem opazoval 13. 4. 89 v Stenkovcu v pustem, skoraj puščavskem svetu, ko je pel.

Galerida cristata – G, čopasti škranec je na vseh mestih pogost, tudi v središču Skopja. Še številčnejši postane v zimskem času.

Alauda arvensis – poljski škranec je bil opazovan le 11. 3. 89 (ca. 13) v kraju Krivolak (Konačke planine).

Hirundo rustica – G, kmečka lastovka je bila opazovana na vseh mestih.

Hirundo daurica – G, rdeča lastovka je bila opazovana na vseh lokalitetah, je precej številna. 24. 5. 89 na Konačkih planinah pod mostom najdena tri (3) gnezda.

Riparia riparia – breguljko sem zasledil le 17. 8. 89 (1) pri Šuplem kamnu.

Delichon urbica – mestna lastovka je pogosta ob naseljih.

Anthus campestris – G, rjavo cipo sem zasledil 16. 6. 89 ob njenem območnem spreletavanju s petjem – Konačke planine.

Anthus pratensis – mala cipa je bila opazovana 1. 11. 88 (2 ex.) v Skopju.

Motacilla alba – G, bela pastirica je bila opazovana na vseh mestih čez vse leto.

Motacilla cinerea – sivo pastirico sem opazoval od decembra do februarja v Skopju.

Motacilla flava – rumeno pastirico sem opazoval oktobra 88 v Skopju in v avgustu 89 na Pčinji (Šupli kamen).

Troglodytes troglodytes – stržek je bil opazovan decembra 88 ob Pčinji (Donje Konjare), prav tako v Skopju, oktobra 88 pa še v Batincih.

Erithacus rubecula – G, taščico sem zasledil skoraj na vseh mestih.

Luscinia megarhynchos – G, malega slavca sem slišal od aprila do avgusta na vseh mestih.

Phoenicurus ochrurus – G, šmarnico sem zasledil povsod, in to čez vse leto.

Saxicola torquata – prosnika sem opazoval le 10. 3. (samec) Konačke planine in 4. 9. (1) Baltalija.

Oenanthe oenanthe – navadnega kupčarja sem opazoval 13. 4. (samec) v Stenkovcu in v avgustu v Šuplem kamnu.

Oenanthe hispanica – G, španski kupčar je precej pogost na Konačkih planinah, kjer sem ga tudi opazoval, in to v maju, juniju in septembru.

Oenanthe pleschanka – VG, črnomoškega kupčarja sem evidentiral dvakrat, in to 29. 5. 89 (samec) in 2. 9. 89 (samec), obakrat na Konačkih planinah.

Turdus merula – G, opazovan povsod. 26. 5. najdeno gnezdo z jajci (Konačke planine).

Turdus pilaris – brinovka je bila opazovana v Skopju od novembra do februarja.

Turdus viscivorus – cararja sem opazoval 27. 11. 88 (5 ex.) v Skopju in v decembru istega leta v Donjih Konjarih.

Acrocephalus schoenobenus – bičja trstnica je bila opazovana avgusta 89 v Šuplem kamnu.

Hippolais pallida – MG, palminega vrtnika sem poslušal od 24. do 27. 4. 89 v Skopju.

Sylvia cantillans – G, taščično penico sem zasledil le na Konačkih planinah, kjer tudi množično gnezdi. 8. 6. sem našel gnezdo v delu.

Sylvia curruca – mlinarček je bil opazovan v avgustu ob Pčinji.

Sylvia communis – G, opazovana na vseh mestih, 10. 6. na Konačkih planinah videna s hrano v kljunu.

Sylvia atricapilla – G, črnoglavko sem zasledil na vseh mestih.

Phylloscopus sibilatrix – grmovščica je bila številčna v avgustu in septembru.

Phylloscopus collybita – vrbjo listnico sem opazoval v jesenskem in zimskem času v Skopju.

Phylloscopus trochilus – kovačka sem bil zasledil v avgustu.

Muscicapa striata – sivega muharja sem zabeležil septembra v Skopju, Šuplem kamnu in na Konačkih planinah.

Ficedula species – muharja sem opazoval 11. 9. 89 v Skopju.

Aegithalos caudatus – G, dolgorepko sem zabeležil na vseh mestih.

Parus caeruleus – G, za plavčka velja enako kot za dolgorepko.

Parus major – G, velika sinica je pogosta vrsta, zabeležena na vseh mestih.

Sitta europea – VG, brgleza sem opazoval v Šuplem kamnu, Skopju in pri kraju Sofilari.

Oriolus oriolus – G, kobilar je bil opazovan povsod tam, kjer so bili sadovnjaki.

Lanius collurio – G, rjavega srakoperja sem zabeležil na vseh mestih, 13. 8. pa sem na Konačkih planinah opazoval mladostni osebek.

Lanius minor – G, črnočelega srakoperja sem opazoval na Konačkih planinah, kjer sem 8. 6. našel gnezdo v delu.

Lanius senator – VG, rjavoglavega srakoperja sem evidentiral v maju in septembru na Konačkih planinah.

Garrulus glandarius – G, šoja je pogosta na vseh lokalitetah.

Pica pica – G, kot za šojko velja tudi za srako.

Corvus monedula – G, kavka je najbolj pogosta v Skopju, kjer sem 5. 8. 89 opazoval operjenega mladiča. 25. 12. 88 in 25. 2. 89 najdena kadavra. Prav tako opazovanih več delnih albinov.

Corvus frugilegus G, poljska vrana je bila 12. 1. v Skopju opazovana pri svatbenem vedenju. Opazovanih več delnih albinov.

Corvus cornix – G, siva vrana je pogosta na vseh mestih. 6. 2. 89 najden kadaver.

Corvus corax – krokarja sem opazoval 15. 12. 88 (3 ex.) v Dolnih Konjarih.

Sturnus vulgaris – G, škorec je bil zabeležen na vseh mestih. Gnezdi tudi pod strešniki, kot pri nas vrabci.

Sturnus roseus – MG, rožastega škorca sem opazoval 29. 5. na Konačkih planinah, Krivolaku, Pepelištu. Zasledil sem več jat s po ca. 50 ex.

Passer domesticus – G, domači vrabec je pogosta vrsta. V Skopju sem videl nekatere primerke, ki so imeli temne lise, potekajoče s prsi na boke, podobno kot pri travniškem vrabcu *Passer hispaniolensis*. Vendar ti niso imeli rjavega temena, temveč sivega.

Passer montanus – G, poljski vrabec je pogosta vrsta.

Fringilla coelebs – G, ščinkavec je bil opažen na vseh lokalitetah.

Fringilla montifringilla – pinožo sem zasledil decembra in januarja v Skopju.

Serinus serinus – G, grilček je bil pogost na vseh mestih, tudi pozimi.

Chloris chloris – G, zelenec je bil najštevilnejši po parkih in sadovnjakih.

Carduelis carduelis – G, tudi lišček je pogosta vrsta.

Spinus spinus – čička sem opazoval od decembra do februarja v Skopju.

Acanthis cannabina – G, repnika sem opazoval predvsem na kultiviranih površinah.

Acanthis flammea – brezovčke sem opazoval le 8. 11. (5 ex.) v Skopju.

Coccothraustes coccothraustes – G, dlesk je bil opazovan na vseh lokalitetah.

Emberiza calandra – G, veliki strnad je dokaj pogost. 8. 6. sem ga na Konačkih planinah opazoval s hrano v kljunu.

Emberiza citrinella – G, opazovan skoraj povsod čez vse leto.

Emberiza cirrus – plotnega strnada sem zabeležil 24. 12. 88 (samec) in 8. 2. 89 (2 samca), obakrat v Skopju.

Emberiza cia – skalnega strnada sem zasledil 15. 12. 88 (3) pri Donjih Konjarih.

Emberiza hortulana – G, vrtnega strnada sem zasledil 26. 5. 89, ko je samec pel – Konačke planine.

Emberiza melanocephala – G, črnoglavega strnada sem opazoval in poslušal na Konačkih planinah.

Legenda kratic (Key):

G = gnezdilka (breeder)

VG = verjetna gnezdilka (probable breeder)

MG = možna gnezdilka (possible breeder)

RAZPRAVA

V letu dni od 17. 9. 1988 do 16. 9. 1989 je bilo na obravnavanem delu zabeleženih 114 vrst, predstavnik dveh rodov nista bila specificirana. Od tega je bilo odkritih 72 gnezdilcev vseh treh stopenj verjetnosti gnezdenja: možnih, verjetnih in potrjenih. Število vrst in pa število gnezdilcev bi bilo nedvomno še večje, če bi pri opazovanju imel proste roke, saj je obravnavani del izredno pester in zanimiv. To velja še posebno za manj dostopne kraje, kot na primer za Konačke planine, kjer je eden največjih vojaških poligonov v Evropi in zato civilistom nedostopen. Tako ni čudno, da sem tu odkril tudi črnomorskega kupčarja *Oenanthe pleschanka*, ki tu verjetno tudi gnezdi, čeprav sploh ni zajet v Katalogu faune Jugoslavije (Matvejev, Vasič 1973).

Pozornosti vreden je tudi podatek o rožastem škorcu *Sturnus roseus*, ki je bil opazovan 29. 5. v večjem številu, še posebej, ker je bil v tem času opazovan tudi ob črnogorski obali in gre verjetno za invazijo širšega tipa (Axell 1989).

LITERATURA

AXELL HERBERT (1989): Invazija rožastega škorca *Sturnus roseus* v Črnogorsko primorje. *Acrocephalus* 10, 1989, št. 41-42.

LIMBRUNNER ALFRED (1988): Mazedonien für Ornithologen. *Ornithologische Mitteilungen* 1988, Nr. 5, 6.

MATVEJEV, S. D., V. V. VASIĆ (1973): *Catalogus faunae Jugoslaviae IV/3. Aves.* SAZU, Ljubljana.

MATVEJEV, S. D., I. S. Puncer (1989): *Karta bioma, Predeli Jugoslavije i njihova zaštita*, PMB, Beograd.

POVZETEK

Med enoletnimi (od 17. 9. 1988 do 16. 9. 1989) ornitološkimi opazovanji vojaka v osrednji Makedoniji od Kumanovega na severu do Strumice na jugu, vzhodno od reke Vardar, je bilo evidentiranih 114 vrst. Posebej velja omeniti: pritlikavega

kormorana, opazovanega v živalskem vrtu v Skopju, invazijo rožastih škorcev, ki se časovno ujema z že opisano invazijo v Črni gori (glej *Acrocephalus* št. 41-42), in kajpak odkritje črnomorskega kupčarja, ki je po znanih podatkih nova verjetna gnezdilka Makedonije. Na Konečkih planinah je bil opazovan samec 29. 5. 1989 in 2. 9. 1989.

SUMMARY

During a year long ornithological observations (from September 17th, 1988 to September 16th, 1989) by a non-professional soldier in the Central Macedonia, in the area spreading from Kumanovo in the north to Strumica in the south and east of the Vardar River, 114 different species were registered. A special attention, however, should be given to Pygmy Cormorant observed at the Skopje Zoo, to the invasion of Rose-coloured Starlings that coincides with the already described invasion in Montenegro (see *Acrocephalus* No. 41-42), and of course to the discovery of Pied Wheatear which is, according to all the available data, a new probable breeder in Macedonia; at Konečke Planine a male was observed on May 29th and September 2nd 1989.

Milan Vogrin, Hotinja vas 164/a, 62312 Orehova vas

Strogo zaupno!
Top secret!